

ชาวจีนโพ้นทะเลในสังคมไทย พ.ศ. 2473 - 2540:

การศึกษาแนวทางจุลประวัติศาสตร์

The Overseas Chinese in Thai Society

from 2473 to 2540 B.E.: Microhistory Study

ภาวิณี บุนนาค / Pavinee Bunnag¹

นงนุช ทิ้งในธรรมะ / Nongnuch Thuengnaithamma¹

Received: Jan. 18, 2024 Revised: May 4, 2024 Accepted: May 23, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษา 1. ประวัติชีวิตของชาวจีนโพ้นทะเลในสังคมไทย ผ่านเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงชาวจีนที่เข้ามาประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2473 และเสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. 2540 ซึ่งถูกบันทึกไว้ในหนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการศึกษา 2. แสดงการศึกษาตามแนวทางจุลประวัติศาสตร์ (Microhistory) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์จากส่วนย่อยที่จะนำไปสู่การอธิบายภาพใหญ่ และเป็นการศึกษาที่ให้ความสนอกสนใจกับเรื่องเล่าของคนที่ถูกมองข้าม ไม่ถูกให้ความสำคัญ

ลักษณะเด่นของแนวทางจุลประวัติศาสตร์มีหลายประการ ดังนี้ ประการแรก จุลประวัติศาสตร์ คือ การลดขนาดวัตถุของการวิเคราะห์ให้เล็กลง ให้ความสนใจในระดับของการวิเคราะห์เล็กลงจากมหภาคเป็นจุลภาค ประการที่สอง จุลประวัติศาสตร์เน้นความสำคัญของปัจเจกชนในฐานะประธานของประวัติศาสตร์ ประการที่สาม จุลประวัติศาสตร์ใช้การตีความ (Hermeneutic)

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University

กับหน่วยการวิเคราะห์ขนาดเล็กที่ทำให้ความหมายเฉพาะกับเหตุการณ์มากกว่าจะเป็นข้อสรุปที่ใช้ได้ทั่วไป ประการที่สี่ จุลประวัติศาสตร์เป็นการนำเสนอผลการศึกษาผ่านเรื่องเล่า (Narrative) ประการที่ห้า จุลประวัติดาศาสตร์ยอมรับให้มีอารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์ของปัจเจกบุคคล

จากการศึกษาทำให้ทราบประวัติชีวิตของครอบครัวชาวจีนครอบครัวหนึ่งที่เข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย โดยการศึกษาด้วยแนวทางจุลประวัติศาสตร์ ทำให้เรื่องราวของครอบครัวหนึ่ง สามารถอธิบายเรื่องราวการอพยพเข้ามาของชาวจีนแต่จิวจากชั่วเถาที่เข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย การประกอบอาชีพทำมาหากินของครอบครัวชาวจีนนี้ ในจังหวัดชัยภูมิยังแสดงให้เห็นบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีน และสภาพเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตลอดจนทำให้เข้าใจสำนึกของชาวจีนโพ้นทะเลที่มีต่อบ้านเกิดที่ประเทศจีน จุลประวัติศาสตร์จึงเป็นการสืบสวนจากหน่วยเล็ก ๆ ทั้งหลาย เพื่อที่จะวาดภาพประวัติศาสตร์ให้กว้างขึ้น โดยเน้นการใช้เอกสารและรูปแบบการเล่าเรื่องเพื่อนำเสนอบทบาทของบุคคลและความหลากหลายของประวัติศาสตร์ให้ปรากฏเด่นชัด

คำสำคัญ : ชาวจีนโพ้นทะเล จุลประวัติศาสตร์ หนังสืออนุสรณ์งานศพ

Abstract

This article aimed to 1) study life history of the overseas Chinese in Thai society through the life story of a Chinese woman who came to Thailand in 2473 B.E. until her death in 2540 B.E. collected from a funeral memorial book and 2) present the microhistory study which is a genre of history that focuses on small units of research and is a practice aimed to return to a narrative where the historians are generally concerned with overlooked persons and marginalized voices.

There are several distinctive features of the concept of microhistory. Firstly, microhistory as a practice is essentially based on the reduction of the scale of observation on a microscopic analysis and an intensive study of the documentary material. Secondly, microhistory focuses on individuals rather than groups and treats them as the “margins” of power rather than the centre. Thirdly, microhistory considers micro-analysis to work purely on hermeneutics or a simplified analytic process involving the selection of a specific point of real life to exemplify general concepts rather than the starting-point for a broader moving towards generalization. Fourthly, microhistory is characterized by the use of narrative. Finally, microhistory includes examining the lives and experiences of the disadvantaged and exploited individuals who are often neglected by macrohistorical studies and who rarely fit the existing or resulting model.

The microhistory study of the Chinese family’s experiences revealed the story of Teochew people’s immigration to Thailand and the settlement of Chinese in the Northeast region of Thailand. The livelihood of this Chinese family in Chaiyaphum province also revealed China’s economy and the Chinese’s economic roles in Northeast Thailand as well as the overseas Chinese’s perspective on their home country. Microhistory involves the intensive investigation of well-defined smaller objects with the ambition of drawing a larger picture of history. It emphasizes the use of primary documents and a narrative style to bring the individual’s role and the diversity of history to the forefront.

Keywords : Overseas Chinese, Microhistory, Funeral memorial book

บทนำ

เรื่องราวของชาวจีนโพ้นทะเลที่ถูกบอกเล่าจนกลายเป็นภาพจำในสังคมไทยเท่าที่ผ่านมา ชาวจีนเหล่านี้มักมีฐานะยากจน อพยพมาเสื่อผืนหมอนใบ หนีสภาพความอดอยากมาสู่ประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติอย่างประเทศไทย ต่อมาชาวจีนจำนวนหนึ่งได้เปลี่ยนสภาพยากจนกลายเป็นบรรพบุรุษของเจ้าสัวในปัจจุบัน (เปรมมา สัตยาวุฒิพงศ์, 2546, น.1) ภาพของกลุ่มเจ้าสัวชาวจีนที่โดดเด่นดังกล่าว ได้ทำให้เรื่องราวของชาวจีนโพ้นทะเลที่มีอยู่อย่างหลากหลายไม่ถูกกล่าวถึงมากนัก และไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในประวัติศาสตร์สังคมไทย แม้ว่าพัฒนาการของชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้จะผูกพันร้อยรัดเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับพัฒนาการของสังคมไทยด้วยก็ตาม

งานชีวประวัติชาวจีนโพ้นทะเลในสังคมไทย เช่น เรื่องชีวประวัติของ “นายเหี้ยกวงเอี่ยม” ต้นตระกูล “เอี่ยมสุรีย์” ต้นฉบับเขียนเป็นภาษาจีนโดยอัมพร เอี่ยมสุรีย์ แปลเป็นภาษาไทยโดยเสาวคนธ์ รัตนวิจิตรศิลป์ ในปี พ.ศ. 2537, ประวัติตระกูลหวังหลี เรื่องดุนาวากกลางมหาสมุทร โดยคุณหญิงจำนง ศรีรัตนิน ในปี พ.ศ. 2541, ประวัติของเทียม โชควัฒนา เจ้าของกลุ่มบริษัทสหพัฒน์พิบูลย์ เรื่องเฮง “เทียม” ผู้เยี่ยมวรยุทธ์ โดยเสถียร จันทิมาธร ในปี พ.ศ. 2537, ประวัติของชิน โสภณพนิช ในเรื่อง ธนราชันย์ ชิน โสภณพนิช King of The Bank จาก “กุลี” ถึง “บัลลังก์แบงก์” โดยเสถียร จันทิมาธร ในปี พ.ศ. 2539 และประวัติของตระกูลงานทวี กลุ่มนายทุนจีนผู้มีบทบาทบนเกาะภูเก็ต เรื่องสาวไยตระกูล “งานทวี” แลวิถี และพลังมังกรใต้ โดยศุภิมาน นฤมล วงศ์สุภาพ ในปี พ.ศ. 2544 เป็นต้น งานในกลุ่มนี้โดยมากจะเป็นเรื่องราวของครอบครัวชาวจีนโพ้นทะเลที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจกลายเป็นเจ้าของกิจการชั้นนำในปัจจุบัน

ขณะที่งานศึกษาประวัติศาสตร์ชาวจีนโพ้นทะเลในเชิงวิชาการ ในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษ 2490 - พุทธศตวรรษ 2510 แม้มีงานศึกษาจำนวนมาก แต่คงเน้นศึกษาในเชิงนโยบายของรัฐ ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อชาวจีนโพ้นทะเลและมุ่งอธิบายอัตลักษณ์จีน งานชิ้นสำคัญเรื่องสังคมจีนในสังคมไทย: ประวัติศาสตร์

เชิงวิเคราะห์ โดยจี. วิลเลียม สกินเนอร์ แปลเป็นภาษาไทยในปี พ.ศ. 2529 นักวิชาการอเมริกันที่ได้เข้ามาทำการวิจัยชาวจีนในประเทศไทยในช่วงพุทธทศวรรษ 2490 และได้รวบรวมข้อมูลเรื่องราว สถิติ เกี่ยวกับชาวจีน ตั้งแต่อดีต เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณอ่าวไทยจนถึงประเทศไทยในยุคต้นสงครามเย็นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2500 มาวิเคราะห์ นอกจากความโดดเด่นเรื่องข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญมากมาย งานชิ้นนี้ยังให้ข้อสรุปว่าชาวจีนในไทยถูกกลืนกลายเป็นไทย เพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทย อันมีผลต่องานที่ศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนในประเทศไทยต่อมาอีกหลายชิ้น อาทิ เรื่องบทบาทของชาวจีนในประเทศไทย โดยยูพรศ มิลลิแกน ในปี พ.ศ. 2510, เรื่องบทบาทชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยพลกูด อังกินันท์ ในปี พ.ศ. 2513, เรื่องชาวจีนในประเทศไทย โดยจัดด์ัย บุรุษภัย ในปี พ.ศ. 2517 และเรื่องนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475 - 2500) โดยภูวดล ทรงประเสริฐ ในปี พ.ศ. 2519 พบว่ารัฐมองชาวจีนในฐานะที่เป็นภัยความมั่นคง และมุ่งนโยบายรัฐที่เชื่อว่าการทำให้ชาวจีนกลืนกลายเป็นไทยจะทำให้ปัญหาหมดไป ขณะที่ไม่มีเรื่องแลลดลายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม โดยเกษียร เตชะพีระ ในปี พ.ศ. 2537 ได้แย้งกระบวนการกลืนกลายเป็นไทยของสกินเนอร์ว่ามองไม่เห็น “จีนสยาม” ซึ่งมีลักษณะเฉพาะตัวแตกต่างทั้งจากชาวจีนแผ่นดินใหญ่และแตกต่างจากชาวไทย

ส่วนการศึกษาประเด็นทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับการเมือง มักศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนจีนกับชนชั้นนำทางการเมืองไทยผ่านกรอบการพึ่งพาในระบบอุปถัมภ์ อาทิ เรื่องทุนนิยมขุนนางไทย (พ.ศ. 2475 - 2503) โดยสังคีต พิริยะรังสรรค์ ในปี พ.ศ. 2526 ที่ให้คำจำกัดความระบบเศรษฐกิจการเมืองไทยในช่วงนี้ว่าเป็นระบบทุนนิยมขุนนาง และในส่วนของงานศึกษาประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชนชั้นแรงงาน มีการกล่าวถึงแรงงานรับจ้างชาวจีนอยู่บ้าง โดยมองว่าแรงงานชาวจีนเป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดชนชั้นกรรมกรและเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมพลังต่อสู้กับชนชั้นนายทุนของขบวนการกรรมกรในประเทศไทยมากกว่าที่จะศึกษาความเป็นมาและบทบาทของแรงงานรับจ้างที่

สัมพันธ์กับสังคมไทยโดยตรง อาทิ เรื่องการใช้แรงงานของชาวจีนในสังคมไทย พ.ศ. 2325 - 2453 โดยวิยะดา ทองมิตร ในปี พ.ศ. 2527, เรื่องแรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2425 - 2492 โดยเปรมมา สัตยาวุฒิพงศ์ ในปี พ.ศ. 2546 เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม กระแสการหันไปสนใจประวัติศาสตร์ที่เน้นศึกษามุมมองจากเบื้องล่างในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา ได้ทำให้เกิดการศึกษาเรื่องราวของชาวจีนระดับล่าง หรือสามัญชนทั่วไปที่เดิมถูกละเลย งานที่โดดเด่น อาทิ เรื่องชีวิตสามัญชนจีนในกรุงเทพฯ ระหว่าง พ.ศ. 2500 - 2517 โดยสิทธิเทพ เอกสิทธิพงษ์ ในปี พ.ศ. 2553 เป็นการศึกษาชีวิตชาติพันธุ์จีนระดับล่างหรือสามัญชนในช่วงเวลาที่เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมในสังคมไทยอย่างไพศาล กระทั่งส่งผลให้สามัญชนจีนที่ประสบปัญหาและความกดดันจากความเปลี่ยนแปลงได้ลุกฮือขึ้นต่อต้านรัฐและสังคม ด้วยความรุนแรงในเหตุการณ์จลาจลพลับพลาไชย ในปี พ.ศ. 2517 งานชิ้นนี้มีความสำคัญช่วยให้เข้าใจชาวจีนในสังคมไทยได้ลึกซึ้งขึ้น ทั้งยังเป็นการสร้างประวัติศาสตร์ทางเลือก (Alternative histories) ซึ่งให้ภาพชาวจีนในสังคมไทยแตกต่างออกไปจากกระแสหลัก

ด้วยเหตุนี้ เพื่อที่จะขยายความรู้เกี่ยวกับชาวจีนโพ้นทะเล จึงทำให้เกิดความสนใจศึกษาเรื่องราวของชาวจีนอพยพที่ได้เข้ามาอยู่ในสังคมไทยว่าพวกเขาพวกเขาเหล่านี้มีชีวิตอย่างไร ซึ่งล้วนเป็นเหตุการณ์ส่วนหนึ่งในประวัติศาสตร์ โดยอาศัยการศึกษาตามแนวทางจุลประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาจากหน่วยย่อย เพื่ออธิบายภาพใหญ่ อันจะช่วยเติมเต็มภาพประวัติศาสตร์ของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยให้ใกล้ความสมบูรณ์มากขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาประวัติชีวิตของชาวจีนโพ้นทะเลในสังคมไทย ผ่านเรื่องราวชีวิตของผู้หญิงชาวจีนที่เข้ามาประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2473 และเสียชีวิตเมื่อปี พ.ศ. 2540 ซึ่งถูกบันทึกไว้ในหนังสืออนุสรณ์งานศพเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์

2. แสดงการศึกษาตามแนวทางจุลประวัติศาสตร์ (Microhistory) ซึ่งเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์จากส่วนย่อยที่จะนำไปสู่การอธิบายภาพใหญ่ และเป็นการศึกษาที่ให้ความสนใจกับเรื่องเล่าของคนที่ถูกมองข้ามไม่ถูกให้ความสำคัญ

แนวทางจุลประวัติศาสตร์

การศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์ปรากฏอย่างเด่นชัดในคริสต์ทศวรรษ 1970 (ประมาณปี ค.ศ. 1970 - 1979 หรือปี พ.ศ. 2513 - 2522) ซึ่งเป็นยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและภูมิปัญญาอย่างมากในประเทศตะวันตก เรียกได้ว่าเป็นช่วงวิกฤตของแนวคิดการปฏิวัติทางสังคม โดยเฉพาะแนวคิดฝ่ายซ้ายที่กำลังล่มสลาย ทำให้ปัญญาชนรวมทั้งนักประวัติศาสตร์ถูกบังคับให้ต้องตั้งคำถามเกี่ยวกับวิถีวิทยาและแนวการวิเคราะห์ตีความสังคมแนวใหม่ขึ้นมา (Levi, 2001, p.93-94) กล่าวเฉพาะจุลประวัติศาสตร์ตามความหมายเฉพาะเจาะจงไปที่กลุ่มนักประวัติศาสตร์อิตาลีในฐานะผู้บุกเบิก คือ การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ที่เน้นไปที่หน่วยการวิเคราะห์ขนาดเล็กและคนธรรมดาสามัญ ไร้ชื่อเสียงความสำคัญในสังคม ซึ่งมักเป็นคนที่ถูกลืมเพราะเป็นชายขอบของสังคม เช่น คนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มด คนที่ถูกกล่าวหาว่านอกรีต เป็นต้น เพื่อจะค้นหาวิธีคิดและการมองโลก แต่ในกระแสของการพัฒนามาเป็นแนวจุลประวัติศาสตร์ ในความหมายปัจจุบันได้ผสมผสานวิถีวิทยาและทฤษฎีจากหลากหลายสำนักของนักคิดทางประวัติศาสตร์เข้ามาไว้ด้วยกัน โดยเฉพาะแนวประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อแนวคิดนี้ และเป็นการพัฒนาที่สืบเนื่องกันในลักษณะทั้งเสริมรับและวิพากษ์กันไปในตัว (ชาติชาย มุกสง, 2553, น.50-51, 53-54) ดังที่ Giovanni Levi (2001, p.97-115) ได้กล่าวถึงลักษณะเด่นที่มีอยู่ร่วมกันของแนวทางจุลประวัติศาสตร์เอาไว้ดังนี้

ประการแรก จุดเด่นที่สุดของการศึกษาจุลประวัติศาสตร์ คือ การลดขนาดวัตถุของการวิเคราะห์ให้เล็กลง กล่าวคือให้ความสนใจในระดับของการวิเคราะห์เล็กลงจากมหภาคเป็นจุลภาค (Microscopic)

ประการที่สอง จุลประวัติศาสตร์เน้นความสำคัญของปัจเจกชนในฐานะประธานของประวัติศาสตร์ที่ไม่ใช่วีรบุรุษ ผู้นำทางการเมือง และบุคคลสำคัญ จุลประวัติศาสตร์กลับให้ความสนใจกับบุคคลที่ไม่เป็นที่รู้จักกันในสังคมหรือเป็นแค่คนธรรมดาสามัญในสังคมที่การศึกษาทางประวัติศาสตร์ไม่เคยให้ความสนใจมาก่อน

ประการที่สาม วิธีการหลักที่ใช้ในการอธิบายความหมายทางสังคมของจุลประวัติศาสตร์ใช้วิธีการเข้าใจสังคมผ่านวิธีการของศาสตร์แห่งการตีความ (Hermeneutic) เฉพาะงานศึกษาของ คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ซึ่งไม่เห็นด้วยกับวิธีการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีที่ว่าด้วยการมีกฎเกณฑ์พื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์ นักจุลประวัติศาสตร์ได้ไปหยิบยืมเอาวิธีการที่คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ ที่เรียกว่า การพรรณนอย่างหนา (Thick Description) มาใช้ (Geertz, 1973, p.3-30) วิธีการนี้สามารถใช้ได้ผลกับหน่วยการวิเคราะห์ขนาดเล็กที่ให้ความหมายเฉพาะกับเหตุการณ์มากกว่าจะเป็นข้อสรุปที่ใช้ได้ทั่วไป

ประการที่สี่ ขนบของการนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ต่างจากแนวจารีตที่เน้นการอธิบายและให้เหตุผลชี้แจงเป็นประเด็น มาเป็นการนำเสนอผลการศึกษาผ่านเรื่องเล่า (Narrative) ซึ่งเป็นปมปัญหาของการสื่อสารกับคนอ่านที่เรียกว่า ปมของการใช้เรื่องเล่า (The Problem of Narrative) หน้าที่สำคัญของเรื่องเล่าในการนำเสนอการศึกษาแนวทางจุลประวัติศาสตร์มี 2 ข้อด้วยกัน ข้อแรกแสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำที่ต้องเลือกกระทำการในบรรทัดฐานของสังคมที่กำลังก่ออยู่ลักษณะเฉพาะ ข้อที่สองคือการผสมผสานกันระหว่างการเล่าเรื่องกับกระบวนการของการวิจัยในการจำกัดข้อมูลหลักฐาน การจูงใจคนอ่าน และการตีความตัวบท ส่วนข้อแตกต่างที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือจากประวัติศาสตร์แนวจารีต ซึ่งมีขนบการเล่าเรื่องแบบไม่ต้องการมุมมองของผู้เล่า (A View from no where) นำเสนอเรื่องราวเหมือนเห็นเป็นเช่นนั้นอยู่อย่างชัดเจนแล้ว ในขณะที่จุลประวัติศาสตร์ต้องการมุมมองของผู้เล่าเรื่อง และต้องการมุมมองของผู้เป็นเจ้าของเรื่องไปพร้อมกัน ดังนั้นนักวิจัยมักจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่า บางครั้งสามารถเป็นผู้เล่าเรื่องในฐานะบุรุษ

ที่หนึ่งได้อีกด้วย และในกระบวนการนำเสนองานวิจัย ผู้เขียนจะอภิปรายอย่างเปิดเผยถึงข้อมูลหลักฐานและเทคนิคที่ใช้ในการกำหนดและเสนอข้อถกเถียงหลักของงานศึกษา ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของหลักฐานอย่างเปิดเผย รวมถึงข้อสันนิษฐานต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะผู้อ่านถูกมองหรือคาดหวังว่าเป็นเหมือนคู่สนทนาที่ต้องมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการสร้างคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ออกมา

ประการที่ห้า จุลประวัติศาสตร์ยอมรับให้มีอารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลได้มากกว่าประวัติศาสตร์แบบจารีตที่มองว่าการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ต้องเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่พยายามจะทำให้เรื่องที่ศึกษาเป็นวัตถุวิสัย (Objectification)

จากที่กล่าวมา จุลประวัติศาสตร์จึงมีความสำคัญในการช่วยขยายพื้นที่ในการศึกษาประวัติศาสตร์ จากเดิมที่เน้นเรื่องราวของคนสำคัญ รัฐ มาสู่สามัญชน เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ที่สามารถทำให้คนธรรมดาสามัญสามารถเป็นองค์ประธาน (Subject) ของประวัติศาสตร์ได้ รวมทั้งช่วยให้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ได้ตระหนักถึงบทบาทของผู้คนเล็ก ๆ ที่ไม่เคยมีที่อยู่ที่ยืนในประวัติศาสตร์มาก่อน อันนำมาซึ่งการใช้หลักฐานและแนวทางการศึกษาใหม่

ประวัติชีวิตชาวจีนโพ้นทะเลในสังคมไทย: ศึกษาผ่านหนังสืออนุสรณ์งานศพนางเอ็ง แซ่ตั้ง

เรื่องราวประวัติชีวิตชาวจีนโพ้นทะเลในไทยในที่นี้จะศึกษาจากประวัติชีวิตของนางเอ็ง แซ่ตั้ง (พ.ศ. 2443 - 2540) ซึ่งบุตรสาวคนสุดท้ายได้บอกเล่าผ่านความทรงจำเอาไว้ในหนังสือ นางเอ็ง แซ่ตั้ง “แม่” ในความทรงจำของลูกคนหนึ่ง (อาริยา สินธุจรีวัตร บุนนาค, 2540) ซึ่งจัดทำเป็นหนังสืออนุสรณ์งานศพของนางเอ็ง แซ่ตั้ง บอกเล่าเรื่องราวตั้งแต่นางเอ็งเดินทางมาถึงเมืองไทยในปี พ.ศ. 2473 และเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2540 โดยเรื่องราวเหล่านี้จะให้ข้อมูลของคนทั่วไปที่มีชีวิตอยู่ในสังคม อันสอดคล้องกับการศึกษาตามแนวทางจุลประวัติศาสตร์ ในการศึกษาได้แบ่งออกเป็น 3 หัวข้อ 1) จากชั่วเถาสู่แผ่นดินไทย 2) การตั้งรกรากในประเทศไทย 3) สำนึกต่อบ้านเกิดและการคงความเป็นจีน

1) จากชั่วเถาสู่แผ่นดินไทย

ตามเอกสารสำคัญ (สมุดต่างด้าว) ระบุว่า นางเอ็ง แซ่ตั้ง ได้รับอนุญาตให้เข้าประเทศไทยเมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2473 ในนาม นางเอ็ง แซ่เอ็ง ซึ่งน่าจะมีความคลาดเคลื่อน เพราะ “เอ็ง” เป็นชื่อสกุลที่ถูกต้องควรเป็น “นางเอ็ง แซ่ตั้ง” นางเอ็งกับลูกบุญธรรม 2 คน คือ หล้าหมั่วหรือกิมหม่วย คนโต และอ่อง คนรอง ได้เดินทางโดยเรือจากเมืองชั่วเถาจินแต่จิวตามสามี่ (เปงจี แซ่ตั้ง) ที่อพยพเข้ามาประเทศไทยก่อนหน้านี้ พร้อมด้วยพี่ชายและน้องสาวของสามี่ เมื่อประมาณช่วงพุทธศัวรรษ 2460 (อารียา สินธุจรีวัตร บุณนาค, 2540, น.10)

เรื่องราวการเดินทางจากเมืองชั่วเถาเข้ามาประเทศไทยของครอบครัวนางเอ็งในช่วงพุทธศัวรรษ 2460 - 2470 สอดคล้องกับข้อมูลสถิติการอพยพของชาวจีนเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมากหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2461 - 2474) อย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เฉลี่ยปีละ 95,000 คน (จี. วิลเลียม สกินเนอร์, 2564, น.277 - 278) จำนวนคนเดินทางออกก็น้อย จนมีความเป็นไปได้อย่างยิ่งว่าชาวจีนซึ่งเกิดในประเทศจีนที่มายู้อยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันนี้อพยพมาในระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2461 - 2474

“ชั่วเถา” หรือ ซานโถว (汕头) เป็นเมืองท่าชายฝั่งทะเลจีนตะวันออกเป็นพื้นที่หนึ่งในเมืองแต่จิว มณฑลกวางตุ้ง ประเทศจีน ถอยหลังกลับไปเมื่อประมาณ พ.ศ. 2281 เมืองแต่จิวมี 9 อำเภอ คือ 1. เหยยวเพ็ง (饶平县) 2. ไทเอี้ย (海阳) 3. เตี้ยเอี้ย (潮阳县) 4. ก๊กเอี้ย (揭阳县) 5. เท่งไฮ้ (澄海县) 6. โผวไล้ (普宁县) 7. ฮุยไล้ (惠来县) 8. ฮงฮุน (丰顺县) และ 9. ตั่วโปว (大埔县) สำหรับชั่วเถาเป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งอยู่ในอำเภอเท่งไฮ้ (澄海县) อันรวมอยู่ในเขตอารยธรรมจีนกลุ่มที่เรียกว่า “จีนแต่จิว” ซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนที่อพยพออกมาอยู่โพ้นทะเลจำนวนมาก โดยเฉพาะเป็นเชื้อสายจีนที่มีมากที่สุดในประเทศไทย (เสี่ยวจิว, 2566)

การอพยพของชาวจีนออกมาตั้งถิ่นฐานในดินแดนต่าง ๆ มีมาอย่างยาวนาน โดยมีเหตุสำคัญ 3 ประการ ประการแรก เหตุการณ์ทางการเมือง

ทั้งการเกิดสงครามและการจลาจล ประการที่สอง เรื่องของการค้าขาย ประการสุดท้าย การหลบหนีจากความยากจน แม้ว่าชาวจีนจะอพยพออกมาอย่างยาวนาน แต่ในระยะแรกของการอพยพยังมีผู้อพยพไม่มาก จนในสมัยธนบุรีมีการอพยพระลอกใหญ่ด้วยการโดยสารเรือสำเภาทัวแดง จากท่าเรือจางหลิน (樟林港) มณฑลทงต้งมายังประเทศไทย อย่างไรก็ตาม การเดินทางด้วยเรือสำเภาทัวแดงค่อนข้างลำบากและใช้เวลานาน เมื่อมีเรือกลไฟก็ทำให้เรือสำเภาทัวแดงที่ทำเรือจางหลินลดบทบาทลง ผู้คนหันมาขึ้นเรือกลไฟที่ซัวเถา มากกว่า (ต้วน ลีเซิง, 2534, น.19-26)

ขณะที่เกิดบรรยากาศของความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม หลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงในปี พ.ศ. 2398 ตลอดจนการเข้ามาของอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตกและการปฏิรูปประเทศให้ทันสมัยในเวลาต่อมา ทำให้กรุงเทพมหานครในฐานะเมืองหลวงเกิดการขยายตัวอย่างมาก โดยเฉพาะความเจริญในภาคธุรกิจแบบใหม่ภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ ทางการเมืองระดับประเทศและความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจระดับโลก เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อกรุงเทพมหานคร และการขยายตัวของความต้องการทางด้านแรงงานชาวจีนเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยกลุ่มแรงงานรับจ้างชาวจีนเหล่านี้จะถูกป้อนเข้าสู่แหล่งวัดตุติบ กระจายตัวไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ประกอบกับในเวลาใกล้เคียงกัน การเดินทางเข้ามายังกรุงเทพมหานครของชาวจีนมีความสะดวกยิ่งขึ้น ภายหลังจากเปิดเส้นทางเดินเรือโดยตรงระหว่างกรุงเทพมหานคร - ซัวเถา ในปี พ.ศ. 2525 การขยายตัวของแรงงานรับจ้างชาวจีนระลอกใหญ่ จึงปรากฏชัดเจนขึ้น (เปรมมา สัตยายุฒิพงศ์, 2546, น.26)

ตารางที่ 1 จำนวนชาวจีนที่อพยพจากซัวเถามายังกรุงเทพมหานคร และจำนวนชาวจีนทั้งหมดที่เข้ามา (นับเป็นพัน) ในช่วงปี พ.ศ. 2425 - 2482

ช่วงปี พ.ศ.	จากซัวเถา		จำนวนชาวจีนทั้งหมด	
	เฉลี่ยต่อปี (%)	รวมทั้งหมด (%)	เฉลี่ยต่อปี (%)	รวมทั้งหมด (%)
2425-2435	8.4	92.2	16.1	177.5
2436-2448	20.5	266.3	35.0	455.1
2449-2460	48.5	582.5	68.0	815.7
2461-2474	58.4	817.9	94.8	1,327.6
2475-2482	17.4	139.3	-	-

(ที่มา : จี. วิลเลียม สกินเนอร์, 2564, น.84, 97, 278-279, 285)

ในปี พ.ศ. 2402 (ค.ศ. 1859) ซัวเถาได้รับการจัดให้เป็นท่าเรือการค้าและเปิดเป็นท่าเรืออย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2404 (ค.ศ. 1861) การตั้งท่าเรือซัวเถาขึ้นกับอำเภอกงไถ่ ทำให้ซัวเถากลายเป็นเมืองหน้าด่านทางทะเลเมืองแรก ๆ ของประเทศจีน ถึงขนาดมีเรือกลไฟเมล์รับส่งผู้โดยสารและกลายเป็นท่าเรือที่ชาวจีนใช้เป็นท่าเรือเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเล เพื่อไปประกอบอาชีพยังต่างประเทศเป็นจำนวนมาก การอพยพของชาวจีนเข้ามาในประเทศไทยจำนวนมากจากเมืองซัวเถา จึงสอดคล้องกับพัฒนาการการคมนาคม ในต้นปี พ.ศ. 2425 บริษัทบางกอกพาสเซนเจอร์ สตรีมเมอร์ คอมพานี (Bangkok Passenger Steamer Company) ของอังกฤษ ซึ่งเป็นบริษัทที่สร้างขึ้นใหม่เริ่มเดินเรือกลไฟเป็นประจำ จากซัวเถาตรงมากรุงเทพมหานครและกลับซัวเถา โดยผ่านฮ่องกง ในระยะสองปีแรกของการดำเนินงาน เรือกลไฟออกจากซัวเถามากรุงเทพมหานครด้วยอัตรา 1 ลำต่อสัปดาห์ การเดินเรือของบริษัทดังกล่าวนี้ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชาวจีนแต่จิวอพยพเข้ามากรุงเทพมหานครเป็นจำนวนมาก ซึ่งรวมถึงชาวจีนแคะ เนื่องจากซัวเถาเป็นเมืองท่าที่ใกล้ที่สุดสำหรับผู้อพยพชาวจีนแต่จิวและชาวจีนแคะ ด้วยความสะดวกและระยะเวลาที่รวดเร็วในการเดินทางโดยเรือกลไฟ คือ จากฮ่องกงถึงกรุงเทพมหานครใช้เวลาประมาณ 11 - 12 วัน

หรือถ้าเดินทางจากซัวเถาใช้เวลาเพียง 8 - 9 วัน อันตรายจากการเดินทาง โดยเรือกลไฟยังมีน้อยกว่าการเดินทางโดยเรือสำเภาแบบเก่า และด้วยเส้นทางการเดินเรือของแต่ละบริษัทมีการทำข้อตกลงว่าจะไม่เปิดเส้นทางเดินเรือทับเส้นทางกัน ทำให้เส้นทางการเดินเรือของแต่ละบริษัทและแต่ละเมืองท่า ไม่มีการมาก้าวร้าวกัน ยังเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้เส้นทางการเดินทางของชาวจีนตามกลุ่มภาษามีความชัดเจน (เปรมา สัตยาวิฑูพิงศ์, 2546, น.33-34, 38)

2) การตั้งรกรากในประเทศไทย

เมื่อมาถึงประเทศไทย นางเอ็งได้พักอาศัยกับญาติในกรุงเทพมหานคร ต่อมาจึงได้เดินทางไปอยู่อาศัยกับสามีที่จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งสามีกับพี่น้องสามี ได้อพยพมาตั้งรกรากอยู่ก่อน สำหรับข้อมูลชาวจีนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย พบว่าส่วนใหญ่จะเป็นชาวแต้จิ๋วในเกือบทุกจังหวัด เช่น นครราชสีมา (โคราช) ชัยภูมิ ขอนแก่น เลย อุตรธานี กาฬสินธุ์ มหาสารคาม อุบลราชธานี ยโสธร ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ส่วนในพื้นที่ริมโขง เช่น หนองคาย บึงกาฬ นครพนม มุกดาหาร จะปะปนไปด้วยชาวแต้จิ๋ว ชาวจีนแคะ และชาวเวียดนาม อย่างไรก็ตาม ในช่วงพุทธทศวรรษ 2460 - 2470 ชาวจีนอพยพเข้าไปตั้งรกรากในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในสัดส่วนที่น้อยกว่า เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ในภาคอื่น

การอพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งอย่างเป็นทางการของกลุ่มก่อนของชาวจีนโพ้นทะเล ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นไปอย่างช้าและจำกัด เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่สามารถเดินทางติดต่อกับกรุงเทพมหานคร โดยทางน้ำได้ จนกระทั่งมีการสร้างทางรถไฟเมื่อพุทธทศวรรษ 2460 - 2470 จึงเกิดการอพยพของชาวจีนเข้าไปภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนมาก ตามข้อมูลของสกินเนอร์ที่ว่าประชากรที่เป็นชาวจีนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือส่วนใหญ่มาตั้งแต่นั้นอพยพเมื่อปี ค.ศ. 1918 - 1931 (พ.ศ. 2461 - 2474) ซึ่งเป็นคลื่นครั้งใหญ่กว่าครั้งใด ๆ ก่อนหน้านี้นี้ และโดยส่วนใหญ่อพยพมาจากซัวเถา (จี. วิลเลียม สกินเนอร์, 2564, น.324)

ที่จังหวัดชัยภูมิ นายเปงจี สามีนางเอ็ง ได้อพยพเข้ามาตั้งรกรากตั้งแต่ช่วงพุทธทศวรรษ 2460 ยึดอาชีพค้าของป่าและเปิดร้านค้าอยู่ในตลาดเมืองชัยภูมิ การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเมืองชัยภูมิของครอบครัวนี้ สอดคล้องกับข้อมูลที่ว่า ชาวจีนโพ้นทะเลที่มาบุกเบิกตัวเมืองชัยภูมิ มีอยู่ 2 กลุ่ม คือ ชาวจีนไหหลำ (海南) กับชาวจีนแต้จิ๋ว (潮州) ที่ได้เข้ามาทำการค้าในตัวเมืองชัยภูมิ (ชัยภูมิ ณ บาทวิถี, 2563) โดยบทบาททางเศรษฐกิจของชาวจีนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการศึกษาพบว่า ในช่วงระยะแรกเริ่ม (พ.ศ. 2411 - 2447) ชาวจีนประกอบอาชีพรับซื้อของป่า พิซไร่ สัตว์ และช่วงที่สอง (พ.ศ. 2447 - 2472) เมื่อสะสมทุนได้ชาวจีนเหล่านี้ก็จะทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการกระจายสินค้าสิ่งของแลกเปลี่ยนให้กับชุมชนเมือง (สุจิตา ตันเลิศ, อนันตนา เมธนนท์ และณัฐพัชร์ เตชะรุ่งไพศาล, 2559, น.164 - 188)

ตามคำบอกเล่าเรื่องราวของครอบครัวนางเอ็ง แสดงถึงบทบาททางเศรษฐกิจของครอบครัวชาวจีนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เอาไว้ว่า

จำได้ว่าตอนเล็ก ๆ พอตกบ้าย แม่อุ้มลูกสาวคนเล็กสุดท้อง หรือแบกขึ้นหลังที่เรียกว่า ก่ง ออกไปรับเตี้ย ซึ่งแบกของป่านำหน้าลูกจ้างที่แบกหนังวัวควายหรือหนังสัตว์ป่าอื่น ๆ บ่อยครั้ง เตี้ยพาแวะลงอาบน้ำริมคลอง ก่อนเข้าเมืองสมัยนั้นน้ำใสสะอาดมาก บางทีถ้าไม่ออกไปรับเตี้ย ก็มักได้ดูสัตว์ป่า เช่น เคยลูบคลำงูเหลือมตัวใหญ่ที่เขาจับชิงพาดระหว่างเสาในโรงเก็บของ เพื่อกรีดหนังและดึงมาเก็บไว้เป็นยา ยังจำติดตาว่าไปลูบคลำคิดสงสารงูว่า เคราะห์ร้ายจริงนะมาถูกกรีดเอาหนังไปเสียแล้ว แต่ตอนเขากรีดจริง ๆ ก็ไม่ได้ดู

...ชีวิตแม่ในระยะแรกเป็นกำลังสำคัญให้เตี้ย ผู้ค้าขายของป่า ในตลาดเมืองชัยภูมิ ซึ่งสมัยนั้นเป็นเมืองปิด ติดต่อ

ต่างเมืองโดยถนนสายบัวใหญ่ ซึ่งนับเป็นสถานีรถไฟใกล้ที่สุด ที่บ้านค้าขายของชำมีของเต็มร้าน

(อารียา สินธุจรีวัตร บุณนาค, 2540, น.11 - 12)

จากคำบอกเล่าเรื่องราวของครอบครัวนางเอ็งข้างต้น จะพบว่าครอบครัวนี้มีอาชีพค้าของป่า ซึ่งจะรวบรวมหาของป่าและส่งขายในเมืองจากตัวเมืองชัยภูมิ สินค้าจะถูกส่งไปที่นครราชสีมาและกรุงเทพมหานครต่อไปตามเส้นทางสายบัวใหญ่ ที่นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นเส้นทางหลวง (ทางเกวียน) จากนครราชสีมาไปยังจังหวัดอื่น ๆ ในอีสาน (ชัยภูมิ ณ บาทวิถี, 2563) และยิ่งต่อมาเมื่อมีการตัดถนน - เส้นทางรถไฟ คือในปี พ.ศ. ทางราชการได้ 2470 ก่อสร้างเส้นทางรถไฟสายนครราชสีมา - ขอนแก่น และได้ตั้งชุมทางสถานีบัวใหญ่ขึ้น ด้วยจุดประสงค์หลักเพื่อแบ่งเบาการขนส่งสินค้าการเกษตรของเส้นทางรถไฟสายแก่งคอย - นครราชสีมา ทั้งยังเป็นการเปิดพื้นที่เชื่อมต่อตลาดสินค้าการเกษตรทางจังหวัดชัยภูมิ ลพบุรี และสระบุรี มีสถานีบัวใหญ่เป็นจุดรับและส่งสินค้าการเกษตรของทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือไปสู่กรุงเทพมหานคร ย่านสถานีรถไฟบัวใหญ่จึงได้กลายเป็นย่านตลาดการค้า เป็นแหล่งรวมผลผลิตทางการเกษตร เพื่อส่งเข้าไปยังตลาดเมืองนครราชสีมาและกรุงเทพมหานคร จากที่ตั้งของสถานีรถไฟบัวใหญ่จะมีทางหลวงแผ่นดินเชื่อมไปจังหวัดชัยภูมิ ผลผลิตทางการเกษตรอื่น ๆ จากชัยภูมิ จัตุรัส ภูเขียว พุทไธสง จิ่งหลั่งไหลเข้ามาสู่บัวใหญ่ พ่อค้าและเกษตรกรที่นำผลผลิตมาขายที่บัวใหญ่จะซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคกลับไป ทำให้มีร้านขายส่งสินค้าอุปโภคบริโภคเกิดขึ้นมากมาย (สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา, 2559)

3) สำนึกต่อบ้านเกิดและการคงความเป็นจีน

ชาวจีนโพ้นทะเล แม้จะออกมาเผชิญโชคประกอบอาชีพในหลายประเทศ แต่ก็ไม่ได้ตัดขาดกับครอบครัวหรือบ้านเกิดที่ประเทศจีน ไม่ว่าจะเป็นการกลับไปเยี่ยมบ้านเกิด การส่งเงินทองข้าวของระหว่างกัน ยังมีอยู่เสมอ ครอบครัวของนางเอ็ง (เข้ามาอยู่ในประเทศไทยช่วงพุทธศตวรรษ 2460 - 2470) ก็เช่นเดียวกัน คงส่งเงินกลับไปให้ครอบครัวที่ประเทศจีน และต้องการจะกลับไป

เยี่ยมบ้านที่ประเทศจีน “สังเกตเห็นเตี้ยนั่งนับเงินและเก็บมัดไว้เป็นก้อน ๆ ขอบไปให้แม่บ้างก็ไม่ให้ จึงถามว่าเตี้ยจะไปซื้อของที่โคราชอีกหรือ ... เตี้ยบอกว่า เปล่าหรอก เตี้ยเก็บรวบรวมเงินเพื่อเอากลับไปเมืองจีน ไปเยี่ยมย่า “อาม้า” ที่อ่าวตัง...” (อาริยา สิ้นธุจรีวัตร บุณนาค, 2540, น.12)

โดยชาวจีนโพ้นทะเลสมัยก่อนนิยมส่งเงินกลับประเทศจีนด้วยการส่งโปยก้วน (批馆) เป็นการรวมคำว่า ‘โปย-批’ ที่แปลว่า จดหมาย และเงิน (หากมีเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งไม่เรียกว่าโปย) กับคำว่า ‘ก้วน-馆’ แปลว่า สถานที่ต่าง ๆ รวมความแล้ว ‘โปยก้วน’ จึงหมายถึงสถานที่รับ - ส่งโปย หากมักเรียกว่า ‘โปยก้วน’ มากกว่า ‘โปย’ เมื่อกล่าวถึง โปยตราสารการเงิน ก็จะมีจดหมายไถ่ถามทุกข์แบบไปด้วยทุกครั้งที่ชาวจีนโพ้นทะเลส่งไปให้ญาติที่ประเทศจีน (วิภา จิรภาไพศาล, 2566) มีหลักฐานว่า ในปี พ.ศ. 2454 ชาวจีนส่งเงินกลับประเทศจีนทั้งทางโปยก้วน การฝาก และการนำติดตัวกลับไปเป็นเงินทั้งสิ้นปีละ 14,400,000 เหรียญ คิดเป็นเงินไทย 16,551,724 บาท 13 สตางค์ การส่งเงินกลับของชาวจีนมีมากขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2470 - 2475 ชาวจีนส่งเงินกลับประเทศจีน ประมาณ 160 ล้านบาท หรือเฉลี่ยปีละ 26.6 ล้านบาท แนวโน้มการส่งเงินของชาวจีนกลับประเทศมากยิ่งขึ้นเมื่อประเทศจีนกับประเทศญี่ปุ่นเกิดสงครามกัน (สุชาติ ตันตสุฤกษ์, 2532, น.47-48)

การส่งโปยกลับไปประเทศจีนบ้านเกิดของชาวจีนโพ้นทะเล ไม่ใช่เพียงเพื่อจุนเจือครอบครัวที่บ้านเกิดของพวกเขาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นเครื่องแสดงความเชื่อมโยงระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลกับบ้านเกิดในประเทศจีนให้ดำรงอยู่ โดยชาวจีนเหล่านี้พร้อมที่จะเดินทางกลับประเทศจีนทันทีหากมีเหตุจำเป็นหรือเมื่อมีความสามารถจะเดินทางกลับ

เตี้ยเดินทางกลับไปเยี่ยมย่า “อาม้า” ที่อ่าวตัง เตี้ยบอกว่า อาม้าแก่มากแล้ว อายุ 80 กว่าปี อยู่กับหลานสะใภ้และเหลน คิดถึงลูกชายคนเดียวที่ยังมีชีวิตอยู่คือ เตี้ย

เตี้ย จึงจำเป็นต้องรวบรวมเงินทองไปหมดเหลือไว้
แต่ข้าวของในร้านไม่มากและพอเตี้ยไปไม่นาน ยาก็เสียชีวิต
เงินทองที่เอาไปก็ได้ใช้ในการจัดการศพ เมื่อคอมมิวนิสต์
ยึดครองเมืองจีนในระยะนั้น เงินเตี้ยก็หมดและไม่สามารถ
เดินทางกลับเมืองไทยจนกระทั่งเสียชีวิตในปี พ.ศ. 2507

(อารียา สินธุจรีวัตร บุนนาค, 2540, น. 12 - 13)

เมื่อสามีของนางเอ็งได้เดินทางกลับประเทศจีนและไม่สามารถ
เดินทางกลับมาประเทศไทย ด้วยประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็น
ระบอบคอมมิวนิสต์ในปี พ.ศ. 2492 ที่เสมือนกับการปิดประเทศ บทบาทหน้าที่
ของสามีในการเป็นตัวแทนของครอบครัวที่ต้องทำงานส่งเงินกลับไปจุนเจือ
ครอบครัวที่บ้านเกิดแต่เดิม จึงตกมาอยู่กับนางเอ็ง แม้วานางเอ็งจะต้องทำงาน
อย่างหนักเพื่อเลี้ยงลูกทั้ง 5 คน นางเอ็งยังคงส่งกลับประเทศจีนตลอด
ระยะเวลา 18 ปี จนสามีที่อาศัยอยู่ที่ประเทศจีนเสียชีวิต “แม่ เจียดเงินเล็กน้อย
ฝากส่ง “โพย” ไปให้เตี้ยใช้ที่เมืองจีน ตามมีตามเกิด มีมากส่งไปให้มาก มีน้อย
ก็ส่งไปน้อย ...” (อารียา สินธุจรีวัตร บุนนาค, 2540, น.18)

เรื่องราวของนางเอ็ง ยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทภรรยาชาวจีน
เช่นเดียวกับผู้หญิงชาวจีนชนบททั่วไปที่น่านจะถูกรวมเลี้ยงดูมาแบบหญิงชาวจีน
คือ ไม่ได้เรียนหนังสือ ได้รับการสอนให้ทำอาหาร เย็บผ้า การบูชาเทพเจ้าและ
บรรพบุรุษ กระทั่งอายุ 17 ปี ได้แต่งงานกับสามี (เปงจี้ แซ่ตัง) แล้วจึงได้อพยพ
ตามสามีมาประเทศไทย การอพยพเข้ามาของนางเอ็ง สอดคล้องกับข้อมูลที่ว่า
การอพยพของผู้หญิงชาวจีนยังไม่เป็นที่นิยมนักจนกระทั่งช่วงปี พ.ศ. 2560 - 2480
ชาวจีนที่เข้ามาในประเทศไทยเริ่มนำภรรยาชาวจีนเข้ามามากขึ้นหลังเสรีจีน
สงครามโลกครั้งที่ 1 อันเป็นผลมาจากกระแสชาตินิยมที่เกิดขึ้นในประเทศจีน
กล่าวกันว่า “ขณะนี้ชาวจีนนำภรรยาจากเมืองจีนและตั้งใจคงความเป็นจีนไว้...”
(กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, 2565) โดยผู้หญิงเหล่านี้จะรักษาความเป็นจีน
ให้กับลูก ๆ ทางอ้อม ด้วยการจัดการบ้านให้เป็นอย่างจีนเท่าที่ทำได้ และภาษาจีน
ก็จะเป็นภาษาแรกที่ลูกจะได้เรียนจากแม่ ในกรณีนางเอ็งเช่นกันว่าลูกคาดหวัง

ให้ถ่ายทอดความเป็นจีนให้แก่ลูก ๆ “...เมื่อมาอยู่เมืองไทย แม่เคยคิดอยากเรียนภาษาไทยกับลูก ๆ เตี้ยก็เสียดสีว่า ภาษาจีนอย่างเดียวก็อ่านไม่ไหวแล้วยังจะเอาภาษาไทยอีก” (อาริยา สินธุจรีวัตร บุณนาค, 2540, น.15)

สำหรับนางเอ็ง แม้ภายหลังจะมีชีวิตที่ห่างจากพันธะของสามี แต่นางเอ็งยังคงยึดมั่นในขนบธรรมเนียมจีนแต่เดิม ดูแลครอบครัว ส่งเงินกลับไปประเทศจีนให้สามี โดยยังคงเชื่อมโยงตนเองกับครอบครัวบ้านเกิดที่ประเทศจีน แต่ก็ยังมีชีวิตสัมพันธ์กับท้องถิ่นที่ตนเองอยู่อาศัย ทั้งกับกลุ่มชาวจีนด้วยกันเอง นางเอ็งยังเป็นคนทันสมัย “เมื่ออยู่ชัยภูมิ สถานที่สำราญประจำวันของแม่คือโรงหนังหรือโรงภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นภายหลัง แม่เป็นขาประจำ มีที่นั่งเฉพาะที่และเปล็ดเปล็นมาก อามิตร ล้อลือก ดอกดิน” (อาริยา สินธุจรีวัตร บุณนาค, 2540, น.15) ตลอดจนยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ชอบเที่ยวไหว้พระหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยก่อนที่นางเอ็งจะย้ายมาอาศัยที่กรุงเทพมหานคร ยังได้ไปกราบลาเจ้าพ่อพญาแล “...ก่อนเข้ากรุงเทพฯ แม่ไปไหว้เจ้าพ่อพญาแล” (อาริยา สินธุจรีวัตร บุณนาค, 2540, น.15, 17) พระยาชุมพลภักดี (แล) หรือที่เรียกกันว่า “เจ้าพ่อพระยาแล” มีสถานภาพตั้งบิดาผู้ยิ่งใหญ่หรือเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ของเมืองชัยภูมิ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2527, น.11-13) ซึ่งเป็นทั้งอดีตเจ้าเมืองชัยภูมิและเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ให้การคุ้มครองลูกหลานชาวชัยภูมิให้อยู่เย็นเป็นสุข และยังเป็นแบบอย่างในความซื่อสัตย์ เสียสละ และมีความจงรักภักดีต่อบ้านเมืองและพระมหากษัตริย์ไทย

อย่างไรก็ตาม แม้วานางเอ็งจะได้มาใช้ชีวิตอยู่ในประเทศไทยกว่า 50 ปี ในช่วงบั้นปลายของชีวิต ก็ยังคงมีสำนึกที่จะกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดกลับไปไหว้บรรพบุรุษ ตามธรรมเนียมที่ประเทศจีน

ปัญหาบ้านเมืองของจีน บ้านเกิดของแม่ แม่มีความกังวลอยู่อย่างหนึ่งคือ ที่ฝั่งศพของเตี้ย (ฮวงซุ้ย) เพราะตามธรรมเนียมจีนนั้น ผู้เมียมักต้องนำมาฝังเคียงคู่กัน แม่ไม่ได้คิดว่าตนเองจะไปตายเมืองจีน จึงไม่คิดเรื่องนี้ แต่แม่ได้ข่าวว่าเมืองจีนระยะหลังไม่นิยมการฝังศพ

ไว้ตามฮวงซุ้ย แต่นำมาเผา (บางครั้งถึงกับพูดเลยเถิดว่าเอากระดูกมาโรยเป็นปุ๋ยในร่องฝัก) แม่จึงไฝ่ฝันอยากไปเยี่ยมบ้านเพื่อคารวะหลุมฝังศพย่าและเตี่ย ถ้ายังมีอยู่พูดง่าย ๆ แม่อยากไปเห็นกับตาตัวเองว่าฮวงซุ้ยเหล่านั้นยังอยู่ดีหรือไม่

(อารียา สินธุจรีวัตร บุนนาค, 2540, น.15, 16)

กระทั่งเมื่อรัฐบาลคอมมิวนิสต์กลับมาสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศต่าง ๆ กรณีประเทศไทย - จีน ได้มีการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศขึ้นเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ทำให้ใน 2518 สังคมจีนโพ้นทะเล เริ่มมีกิจกรรมหนึ่งเกิดขึ้น คือ “การกลับไปเยี่ยมบ้านเกิด”

ประมาณปี 2524 นางเอ็งได้เดินทางกลับไปเยี่ยมบ้านเกิด

... ก่อนแม่ล้มป่วย พี่เขยคนใหญ่ คือ กิมตือ กู้ยู่กระค่าเครื่องบินพาแม่ไปเมืองจีน โดยลูกสาวคนเล็กจัดการติดต่อเตรียมเอกสารเดินทางกลับเข้าเมืองไทยให้พร้อมก่อนออกเดินทาง และจัดเงินติดกระเป๋าให้แม่เพื่อแม่ได้ซื้อของไปฝากญาติ หรือมอบเงินเล็ก ๆ น้อย ๆ ให้ตามสมควร นับเป็นช่วงที่แม่มีความสุขมาก

เมื่อแม่ได้ประจักษ์ชัดถึงความเป็นจริงในเรื่องฮวงซุ้ยว่าถูกรื้อทิ้งเอาพื้นที่มาเพาะปลูกจนทั่วหน้า แม่ก็ตระหนักว่าชีวิตนี้มิได้จริงจังยังยี่อะไร แม่จึงสั่งลูกสาว 2 คนเล็กกว่า เมื่อแม่ตายแล้วให้เผาแม่ทันที แล้วเอากระดูกแม่ไปลอยน้ำ แต่สั่งลูกสาวสุดท้องว่า ถ้าทำได้เอากระดูกแม่ไปโรยฝากไว้กับดินที่เมืองจีนให้ด้วย คล้ายจะพูดว่าแม่ยังรักที่จะกลับไปบ้านเกิด แม่ด้วยดวงวิญญาณของใคร่ร่างก็ยังดี ซึ่งเราคงต้องพยายามทำตามความปรารถนาของแม่ให้ได้

(อารียา สินธุจรีวัตร บุนนาค, 2540, น.16-18)

ถึงแม้ว่า นางเอ็งจะมีจิตได้สำนึกที่คิดถึงบ้านเกิดอยู่ตลอดเวลา “แม่มีัก บ่นผูกพันย้อนหลังกลับไปยังบ้านเกิดเมืองนอนของแม่ คือ เมืองจีน ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเรียกหาชื่อพี่ชาย ชื่อหมู่บ้านที่เกิดหรือบ้านใหม่ที่แม่ไปอยู่ เมื่อแต่งงานแล้ว” (อาริยา สินจุจรีวัตร บุณนาค, 2540, น.23) อย่างไรก็ตาม ชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ไม่ได้มีความคิดที่จะกลับไปอยู่ที่ประเทศจีนอีกแล้ว “แม่ก็ไม่เคยพูดออกมาสักคำว่า แม่อยากกลับไปอยู่เมืองจีน เพราะแม่รู้ว่าไม่มี ลูกหลานที่แท้จริงของแม่อยู่ที่นั่น แม่มีหลาน (ของลุง) อยู่ก็ตาม” (อาริยา สินจุจรีวัตร บุณนาค, 2540, น.24) เนื่องจากระยะเวลาที่อพยพมานั้นนานมากพอ ทำให้ขาดสัมพันธ์กับญาติพี่น้องบ้านเกิดในประเทศจีนไปแล้ว ด้วยผู้คนที่เคยรู้จัก คู่ันเคยล้นหนึหายตายจากกันไป แม่จะมีความเกี่ยวพันทางสายเลือดอยู่ก็ตาม ขณะที่สำนึกในการกลับบ้านเกิดที่ประเทศจีนของชาวจีนโพ้นทะเลก็ค่อย ๆ จางลง ชาวจีนที่เกิดในแผ่นดินไทยก็เกิดสำนึกว่า แผ่นดินนี้เป็นแผ่นดินเกิดและจะผูกพันไปตลอดชีวิต จึงแทบไม่มีลูกหลานของชาวจีนโพ้นทะเลที่มาจากประเทศจีน

น

ในยุคก่อน ๆ อยากกลับไปอยู่ในถิ่นที่บรรพบุรุษของพวกเขาเคยอยู่มาก่อนและได้จากมา

บทสรุป

จากการศึกษาประวัติศาสตร์ชีวิตของนางเอ็ง แซ่ตั้ง ที่ได้อพยพจากประเทศจีน เข้ามาประเทศไทยตั้งแต่พุทธศตวรรษ 2470 ตามแนวทางจุลประวัติศาสตร์ ที่เป็นการทำความเข้าใจจากจุดเล็ก ๆ ไปสู่การอธิบายทำความเข้าใจภาพใหญ่ ในประวัติศาสตร์ ทำให้ทราบถึงเรื่องราวการอพยพเข้ามาของชาวจีนแต่จีวจาก ชั่วเถาที่เข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทยจำนวนมาก เนื่องจากความต้องการแรงงาน รับจ้างชาวจีนที่เพิ่มขึ้นภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริง ประกอบกับการพัฒนา การคมนาคมเส้นทางจากชั่วเถา - กรุงเทพมหานคร ในส่วนของการตั้งรกรากในประเทศไทย เรื่องราวครอบครัวของนางเอ็ง แซ่ตั้ง ซึ่งได้ไปอยู่อาศัยทำมาหากิน ที่จังหวัดชัยภูมิ ทำให้ทราบถึงการอพยพเข้าไปตั้งหลักแหล่งอย่างเป็นทางการของชาวจีนโพ้นทะเลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บทบาททางเศรษฐกิจของ

ชาวจีนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า มีกลุ่มชาวจีนประกอบอาชีพค้าของป่า และเป็นตัวกลางในการกระจายสินค้าสิ่งของแลกเปลี่ยนให้กับชุมชนเมือง อันแสดงให้เห็นภาพใหญ่ทางเศรษฐกิจของภาคตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงเวลาดังกล่าว ตลอดจนเรื่องราวของนางเอ็ง แซ่ตั้ง ยังทำให้ทราบถึงสำนักต่อบ้านเกิดและการคงความเป็นจีนของชาวจีนที่เข้ามาอยู่ในสังคมไทย ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์และเงื่อนไขต่าง ๆ อาทิ การกลับไปเยี่ยมบ้านเกิดที่จีน ซึ่งสัมพันธ์อยู่กับสถานการณ์ทางการเมือง เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (2565). คนจีน พ่อค้าจีน ทุนจีน ในทัศนะ
กรมตำรวจ. สืบค้น 22 ธันวาคม 2566. จาก [https://www.silpa-
mag.com/history/article_97058](https://www.silpa-mag.com/history/article_97058)
- ชาติชาย มุกสง. (2553). คนเล็ก ๆ ที่ถูกลืมกับวิธีการศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์
(Microhistory). *ว.ประวัติศาสตร์ ประจำปี 2553 - 2554*, 48 - 75.
- ชัยภูมิ ณ บาทวิถี. (2563). เทศกาลตรุษจีน. ใน *Chaiyaphum City: ชัยภูมิ
เมืองต้องห้ามพลาด*. สืบค้น 22 ธันวาคม 2566. จาก [https://www.
facebook.com/chaiyaphumtown/posts/316632895338 /1834](https://www.facebook.com/chaiyaphumtown/posts/316632895338/1834)
- ถ้วน ลิ้เชิง. (2534). การค้นคว้าขั้นต้นเกี่ยวกับเรื่องเมืองท่าจางหลินของอำเภอ
เฉิงหย่าย เรือหัวแดง และการอพยพไปอยู่สยามของคนจีนแต่จิว
(แปลโดย สันติ ตั้รพีพากกร). ใน *ชาวจีนแต่จิวในประเทศไทยและ
ในภูมิภาคเดิมนที่เฉาซัน สมัยที่หนึ่ง ท่าเรือจางหลิน (2310 - 2393)*.
(หน้า 19 - 26). สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เปรมมา สัตยายุฒิพงศ์. (2546). *แรงงานรับจ้างชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ.
2425 - 2492*. [วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย].
- วิภา จิรภาไพศาล. (2566). “โพยก๊วน” เงินออมหลายร้อยล้านที่จีนโพ้นทะเล
ส่งกลับบ้านเกิด. สืบค้น 3 มกราคม 2567. จาก [https://www.silpa-
mag.com/history/article_29906](https://www.silpa-mag.com/history/article_29906)
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2527). การถือผีในเมืองไทย. *ว.ศิลปวัฒนธรรม*, 5(4),
7 - 17.
- สกินเนอร์, จี วิลเลียม. (2564). *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์
เชิงวิเคราะห์*. มติชน.
- _____. (2564). จำนวนชาวจีนที่อพยพจากหัวเฉามายังกรุงเทพมหานคร
และจำนวนชาวจีนทั้งหมดที่เข้ามา (นับเป็นพัน) ในช่วงปี พ.ศ.

2425 - 2482 [ตาราง]. ใน *สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*. มติชน.

สุชาติ ตันตสุรฤกษ์. (2532). *โยยก๊วน: การส่งเงินกลับประเทศโดย ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย*. สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธิตา ตันเลิศ, อนันท์ธนา เมธนนท์ และณัฐพัชร เตชะรุ่งไพศาล. (2559). ประวัติชาวจีนเมืองอุบลราชธานี ระหว่างปี พ.ศ. 2411 - 2488. *มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(2), 164 - 191.

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา. (2559). *ประวัติความเป็นมา*. สืบค้น 22 ธันวาคม 2566. จาก <https://district.cdd.go.th/buayai/about-us/ประวัติความเป็นมา>

เสี่ยวจิ๋ว. (2566). “ซัวเถา” มาจากไหน? ที่บอกว่ามาจากซัวเถา หมายถึงเมืองอะไร อยู่ตรงไหนของจีน?”. สืบค้น 3 มกราคม 2567. จาก https://www.silpa-mag.com/history/article_25680

อารียา สินธุจรีวัตร บุณนาค. (2540). *นางเอ็ง แซ่ตั้ง “แม่” ในความทรงจำของลูกคนหนึ่ง*. ม.ป.พ.

Geertz, C. (1973). Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture, In *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. Basic Books.

Levi, G. (2001). On Microhistory. Burke, P. (Ed.). In *New Perspectives on Historical Writing*. 2nd ed. Polity Press.